

ИЗВЕШТАЈА КОМИСИЈЕ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду **3. децембра 2019.** године **Одлуком бр. 4007/1** образовало је Комисију за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације мастера Николе Радосављевића „Акцентска дублетност именица у савременом српском стандардном језику”.

1. Датум и орган који је именовао комисију

Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од 3. децембра 2019. године.

2. Састав Комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

1. Ментор: др Ана Батас, доцент, Филолошки факултет Универзитета у Београду, уже научна област: српски језик, датум избора у звање: 10. март 2015.

2. Др Весна Ломпар, ванредни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду, уже научна област: српски језик, датум избора у звање: 14. јул 2016.

3. Др Марина Спасојевић, научни сарадник, Институт за српски језик САНУ, уже научна област: српски језик, датум избора у звање: 24. фебруар 2016.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Никола, Владимир, Радосављевић	
Датум и место рођења	17. август 1988, Горњи Милановац	
Наслов мастер рада	„Акцентски типови именица у префиксалној и префиксално-суфиксалној творби”	
Датум и место одбране мастер рада	30. септембар 2013, Филолошки факултет Универзитета у Београду	
Научна област из које је стечено академско звање мастера	српски језик	

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

„Акцентска дублетност именица у савременом српском стандардном језику”

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикана и сл.

Докторска дисертација мастера Николе Радосављевића обухвата 421 страну, а подељена је на следећа поглавља: 0. Увод (2–27); 1. Типологија акценатских варијаната именица према прозодијским варијаблама (22–41); 2. Акценатска варијантност именица у творби речи (43–176); 3. Акценатска варијантност именица у флексији (179–254); 4. Акценатска варијантност именица у теорији оптималности (256–290); 5. Лексикографска обрада акценатске варијантности именица (293–402); 6. Закључак (402–415); 7. Литература (415–421). Списак литературе садржи 86 библиографских јединица. Дисертација садржи 315 табела и 2 дијаграма.

У **Уводу** кандидат излаже предмет рада и под њим подразумева акценатске варијанте именица у стандардном српском језику. Уместо појма *дублетност*, који се налази у наслову теме ове дисертације, од уводног дела па надаље углавном као термин користи *варијантност* (*варијанте* и *варијабле*). Након тога прегледно и детаљно излаже резултате досадашњих акцентолошких истраживања која се баве акценатским дублетима. У србистици нема велики број релевантних истраживања, а постојећа истраживања углавном се баве појединачним појавама. У њих спадају акценатске студије А. Белића, М. Стевановића, П. Ђукановића, М. Дешића, Ј. Јокановић Михајлов и, до ове дисертације најобимнија, студија Н. Санковића. У трећем потпоглављу описује своје методолошке поступке, почевши од ексерпције грађе из *Речника српскохрватскога књижевног језика* Матице српске (1967–1976) и *Речника српскога језика* Матице српске (2011), као и од досадашњих акценатских студија, укључујући и оне најзначајније – Ђ. Даничића и М. Стевановића. Као контролни корпус користи *Обратни речник српскога језика* М. Николића (2000). У задатке истраживања кандидат убраја класификацију акценатских варијанти именица према прозодијским варијаблама, према дериватолошким критеријумима (творбеним начинима, основама и афиксима), према флективним критеријумима; затим критеријумима који произилазе из акценатских алтернација (однос: „мотивна реч – твореница” и „облик који варира : остали облици у парадигми”). Поред ових задатака, кандидат издваја и испитивање фонолошких фактора, као што су силабичка структура и метатонијски процеси. У циљеве истраживања кандидат убраја: утврђивање типологије акценатских варијаната према критеријумима наведеним у оквиру задатака истраживања, извођење закључака о утицају силабичке структуре и других фонолошких, морфолошких и творбених критеријума који доводе до акценатске варијантности. Поред ових циљева, посебно издваја и регистровање недоследности, неуједначености и недостатака у нормативистичком и лексикографском приступу акценатским дублетима у стандардном језику, као и пружање решења за њихово отклањање.

На крају поглавља *Увод* кандидат представља редослед истраживања композицију рада.

1. Типологија акценатских варијаната именица према прозодијским варијаблама. У овом делу кандидат излаже типологију прозодијских варијабла на основу квантитета слогова (наглашених и ненаглашених), квалитета акцента (ужа подела према месту акцента од краја речи), места наглашеног слога или неке друге комбинације наведених варијабла (нпр. место и квантитет). На крају поглавља представља специфичне случајеве – акценатске триплете и квадруплете.

2. Акценатска варијантност именица у творби речи. Кандидат у овом делу класификује акценатске варијанте према творбеном процесу (префиксални, суфиксални, префиксално-суфиксални процес, творба речи са префиксодима и суфиксоидима, слагање са интерфиксом и без њега, сложено-суфиксална творба), као примарном, и прозодијском односу међу дублетима, као секундарном критеријуму. У сваком од седам одељака прво се класификују именице према наведеним критеријумима, па се потом испитује акценатска варијантност творенице кроз типове акценатских алтернација.

3. Акценатска варијантност именица у флексији. Мастер Никола Радосављевић у овом одељку прво раздваја случајеве (3.1) када унутар једне акценатске парадигме варирају поједини облици, као што су, на пример, акценатске варијације у вокативу, инструменталу и локативу јединине именица мушког рода (са нултом морфемом у номинативу јединине), од случајева (3.2) када именица може припадати двома акценатским парадигмама. У трећем потпоглављу (3.3) разматра се акценатска варијантност у флексији именица, па се издвајају као главне појаве или чување акцента основе или

појава узлазног акцента пред наставком за облик или неутралисање акцента основе (појава силазног акцента на првом слогу).

4. Акценатска варијантност именица у теорији оптималности. У овом поглављу укратко се представља теорија оптималности, затим се излаже модел прозодијске структуре савременог српског језика, да би се на крају на одабраним примерима из корпуса применили теоријско-методолошки поступци ове теорије.

V ~~5. Лексикографска обрада акценатске варијантности именица~~ Кандидат у овом поглављу **ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:**

Докторска дисертација мастера Николе Радосављевића представља оригинални допринос српској науци о језику, и то на више начина. У овој дисертацији први пут су анализирани акценатске варијанте (дублети) именица, ексцерпирани из два речника књижевног језика и претходних акценатских студија, чији је материјал посебно важан за варијантност флективних облика и акценатских парадигми. Први пут је материјал тог обима (ексцерпирано је преко 8000 дублетних облика) детаљно анализиран према творбеним процесима (префиксација, суфиксација, слагање итд.) са циљем да се сагледа утицај творбених форманата на акцент твореница. Још од акценатских студија Ћ. Даничића, на којима почива акценатска норма стандардног језика, досад није било радова у којима су разматране акценатске алтернације и акценатске парадигме на толико богатом материјалу. Иако има радова у којима се разматрају акценатски дублети у речницима, ово је први рад у којем су акценатски дублети именица системски упоређени на материјалу два речника.

Ова дисертација обогатила је опис савременог српског језика. Кандидат је пажљивим одабиром прозодијских варијабли, прозодијских параметара на основу којих се варијанте разврставају, поставио чврсте темеље истраживања. У сваком наредном поглављу, прозодијске варијабле су укрштене са творбеним и обличким критеријумима, што је осветлило бројне утицаје творбених или обличких морфема на тип акценатске варијације или тип акценатских алтернација, а тиме су се издвојили и изузеци, за које опет важе одређене генерализације (нпр. неутрализација акцента основе). Два велика поглавља која се тичу акценатских варијација у творби речи и у флексији – значајно су допринела нашим сазнањима о акценатским алтернацијама између мотивне речи и творенице, о акценатским варијаблама међу варијантама за сваки творбени процес, па чак и за сваки тип творбене основе засебно, али и о варијантности како целих акценатских парадигми, тако и о варијантности појединих облика речи унутар исте акценатске парадигме.

Теоријски допринос ове дисертације огледа се првенствено у примени теоријско-методолошког апарата теорије оптималности, која је погодна за представљање акценатских варијаната. Уз неколико значајних изузетака, као што су, на пример, радови Д. Зеца, апарат ове теорије није примењиван на српски језик, а свакако не на ову врсту грађе. За разлику од Д. Зеца, која као основну јединицу ритма српског језика узима бимораичку ступу, Н. Радосављевић у овом раду служи се бисилабичком трохејском стопом, а такав избор поткрепљује убедљивим аргументима. Теорија оптималности усмерена је ка „излазним компонентама”, што је чини подесном за испитивање бројних случајева које други приступи засновани на правилима не би могли објаснити, као што је, на пример, утицај „излазних компонента” на „излазне компоненте” (енгл. *output-to-output*). Један од основних циљева ове теорије јесте формулисање запрека, које се често појављују у антагонистичким паровима, што даје елегантна објашњења за бројне примере из грађе (нпр. варијантност облика *праузрок/праузрок* може се једноставно објаснити рангирањем запрека „противверност” (која доводи до неутрализације акцента основе) и запреке „усмерености ка левој ивици” (која чува акцент основе).

У последњем поглављу кандидат се бави управо могућностима примене изложених резултата у лексикографској пракси. Н. Радосављевић већи део последњег поглавља посвећује уоченим недоследностима у лексикографском третману акценатских дублета. Посебно издваја случајеве када се силазни акцент јавља ван првог слога, случајеве са два акцента, случајеве са недоследним бележењем

постакценатских ненаглашених дужина. На крају анализира статус варијаната у речницима, као и редослед њиховог навођења. Сматрамо да ће ово истраживање бити од изузетне користи лексикографима – како при изради дескриптивно-нормативних речника, тако и при изради будућих

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

„Акцент у префиксалној творби именица”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 48/3, 2019, 193–229.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

На основу испитаног корпуса утврђено је пет најзаступљенијих прозодијских варијабли које су независне од морфолошких и творбених категорија: квантитет постакценатске ултимае, квалитет кратког акцента на антепенултима, место краткоузлазног акцента на антепенултима и испред ње, квантитет узлазног акцента на пенултима и квантитет узлазног на антепенултима. У префиксацији је најчешћа варијабла место и квалитет акцента (са варијантом која има краткосилазни акцент на префиксу); у суфиксацији и сложено-суфиксалној творби – место краткоузлазног акцента (са појавом краткоузлазног акцента на антепенултима); у префиксално-суфиксалној творби – квантитет постакценатске пенултимае, што важи и за срастање префиксоида и суфиксоида; у слагању без интерфикса – место краткоузлазног акцента, а у слагању са интерфиксом – квантитет слогова, место и квалитет акцента. У флексији – код облика у оквиру исте акценатске парадигме – најчешћа варијабла јесте место и квалитет акцента (са варијантом са краткосилазним на првом слогу).

На основу резултата истраживања у вези са творбеним и флективним формантима, кандидат закључује да акценатске варијације произилазе из различитих, често супротстављених тежњи, као што су чување акцента основе, померање акцента ка афиксу, неутралисање акцента основе, угледање на акцент фреквентних лексема. Од тенденција специфичних за творбу речи, издваја још и развијање секундарног акцента на првом слогу, метатонијско преношење силазног акцента ван првог слога, задржавање силазног акцента мотивне речи при додавању форманата са леве стране и ритмично фаворизовање првог слога над другим слогом речи.

У одељку у којем примењује методолошки апарат теорије оптималности, кандидат закључује да главне акценатске варијације именица произилазе из пермутација следећих запрека: запреке „верности” и „противверности”, запрека „маркираности” које захтевају високи тон непредодређен улазним компонентама и оних које подстичу трохејски ритам; као и запрека које трансдеривационо повезују различите излазне компоненте.

У одељку у којем се разматрају могућности примене уочених особина акценатске варијантности у лексикографији, указује се на случајеве са силазним акцентима ван првог слога, који представљају велики проблем стандарднојезичке норме, и на речи са два акцента. Што се тиче редоследа којим се наводе акценатски дублети у речницима, као критеријуми се предлажу фреквентност варијанте, уклопљеност варијанте у систем и фонолошки критеријуми.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА НАПОМЕНА:

Кандидат је резултате свог истраживања представио систематично, прегледно и концизно, доследно спроводећи исти поступак и прецизно се служећи термилошко-појмовним апаратом.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, која представља опсежно и детаљно истраживање са резултатима вредним за науку о српском језику, једногласно предлажемо Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да Извештај о оцени докторске дисертације мастера Николе Радосављевића, под насловом „Акцентска дублетност именица у савременом српском стандардном језику”, прихвати и упути га Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност, те да кандидата, по добијању сагласности, позове на усмену одбрану пред овом Комисијом.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Др Ана Батас, доцент

1.

Др Весна Ломпар, ванредни професор

2.

Др Марина Спасојевић, научни сарадник

3.